

УДК 7.071.1 Левадська (477.87)
ORCID ID 0000-0002-9456-1460

ГАВРОШ Оксана Іванівна,
*кандидат мистецтвознавства,
доцент кафедри культури
та соціально-гуманітарних дисциплін
Закарпатської академії мистецтв
м. Ужгород, Україна*

ТВОРЧИЙ ПРОФІЛЬ ХУДОЖНИЦІ ТА ПЕДАГОГА ЕММИ ЛЕВАДСЬКОЇ

Анотація. У статті зроблена спроба проаналізувати творчу біографію, становлення та розвиток мистецько-педагогічної діяльності Емми Левадської. Понад 30 років життя мисткині було присвячено вихованню молоді, майбутніх художників в Ужгородській школі мистецтв. Серед особливих особистих рис талановитої педагогині – активна громадська позиція, вболівання за виховання та активний творчий розвиток вихованців.

Ключові слова: Емма Левадська, початкова мистецька освіта, мистецтво, творчістю.

Постановка проблеми. Позашкільна мистецька освіта важлива ланка у розвитку української культури. Набуття здобувачем компетентностей початкового рівня в обраному виді мистецтва сприяє не тільки вдосконаленню вмінь та навичок, але й піднесенню неповторного культурного простору з традиціями й ознаками властивими суспільству європейської держави. У затвердженій у 2017 році (Наказ Міністерства культури України від 20 грудня 2017 року № 1433) „Концепції сучасної мистецької школи” чітко обумовлена потреба „...у креативних викладачах, здатних до реалізації творчого підходу до навчання мистецтву [...]. Стара система гонитви за довідками, формальне ставлення до підвищення кваліфікації має відійти в минуле, а натомість має підвищитися мотивація набувати нових знань для розвитку свого професіоналізму” [1]. Кадрове забезпечення високопрофесійними, креативними педагогами, які здатні вийти за межі стереотипів та шаблонів – запорука підвищення якості початкової мистецької освіти, заохочення до творчості та виховання майбутньої еліти України.

Творчий шлях Емми Романівни Левадської – приклад кількох десятиліть невтомної діяльності на мистецько-педагогічній ниві Закарпаття. Закохана в українське декоративно-прикладне мистецтво художниця-педагог, працюючи в Ужгородській школі мистецтв, зуміла виховати цілу плеяду художників, які сьогодні представляють сучасне обличчя українського мистецтва. Серед них

Павло та Данило Ковачі, Дьорке Гейза, Андрій Хір, Ян-Павло Роман та ін. У червні 2020 року на 83-му році життя Емма Романівна відійшла у вічність. Пам'ять про її відкрите світові серце, невтомну енергію та безмежну закоханість у життя та мистецтво зберігає не одне покоління її вихованців та колег.

Аналіз останніх публікацій та досліджень. Оглядовому аналізу творчого доробку та громадської мистецько-педагогічної діяльності Емми Левадської присвячені численні інтерв'ю у крайових періодичних виданнях [2–5]. 2008 та 2013 побачили світ каталог та альбом, що дають наскрізну уяву про творчі пошуки та напрацювання у різних видах мистецтв талановитої мисткині [6; 7]. Стислий виклад біографічних даних знаходимо у „Енциклопедії сучасної України” [8]. Проте ґрунтовного аналізу творчого шляху пані Левадської на сьогодні так і нема.

Мета статті – дослідити формування та розвиток творчої та мистецько-педагогічної діяльності Емми Романівни Левадської.

Виклад основного матеріалу. За природою обдарувань Емма Романівна Левадська – талановита художниця, природжений Педагог і просто закохана у життя жінка. Про дитинство пані Емма зберегла тільки світлі спогади, овіяні духом степових вітрів. До сих пір бачить у снах безмежні, випалені сонцем простори, відчуваючи запах полину й ковилу. Із пам'яті не стерлися часи, коли наприкінці 1930-х у Лозно-Олександрівці Луганської області був суцільний голод, такий, що деколи доводилося їсти коріння чи траву. Проте із непідробним захопленням художниця пригадує смак вишневого та абрикосового меду, який дітлахами виуджували із очеретяних стріх.

Батька Романа запам'ятала таким собі велетнем, адже серед дитячих спогадів залишились обриси його високої статури (був 190 см на зріст). Він, директор школи-інтернату, загинув у травні 1944 року на фронті під Ленінградом. Тож двох дітей – Емму та молодшого на два роки Леоніда мама, Галина Іванівна, у тяжкі повоєнні роки мусила ставити на ноги сама. Аби хоч трохи було легше, подалися на Волинь, де оселились у маленькому райцентрі – Камінь-Каширську [9].

Мама художниці була напрочуд творчою людиною. Російський філолог за фахом вміло майструвала абажури вибагливих форм із мідного дроту, які потім оздоблювала смужками з різних тканин. Пані Галина добре шила і славилася у містечку своїми вишивками у техніці „рішельє”.

Уже тоді, у семирічному віці, дух свободи й нестримне бажання відкривати „нові світи” вирізняв маленьку Емму від інших дітей. Невгамовне дівчисько прагло пізнавати життя у всіх його проявах: будь то спорт, спів чи малювання. Хапалась за все без особливого остраху, а головне – із великим запалом. Уже у дорослому житті ця її риса трансформувалась у постійний творчий неспокій і пошук. Хоч Емма Левадська й сьогодні говорить, що завжди сумнівається, але, як кажуть, терпіння дає уміння.

П'ять років навчання (1955–1960) у Київському училищі прикладного мистецтва (сьогодні Державний інститут декоративно-прикладного мистецтва імені М. Бойчука) заклали основу творчості Емми Левадської [8]. Вибір факультету текстилю і вишивки для кандидата у майстри спорту з плавання став доволі ви-

падковим. Адже до Києва майбутня художниця їхала зі свідомим наміром опанувати фах художника-кераміка. Дивно, але стереотипи середини 1950-х сприймали цю спеціальність за суто чоловічу. Тож майбутня мисткиня почала вишивати.

Життя наприкінці 1950-х – початку 1960-х років було сповільнене. Духовне відродження під час хрущовської „відлиги” спонукало до пошуку свого національного коріння в інтернаціональному мистецтві Радянського Союзу. Атмосфера, яка панувала у навчальному закладі, була напрочуд творчою й українською за духом. Навчальний корпус та гуртожиток у ті часи розташовувались на території Києво-Печерської лаври, а зоряний склад викладачів, серед яких відомий графік Михайло Дерегус, скульптор Микола Рапай, майстриня української вишивки Єлизавета Талашенко, майстриня народного розпису й перший лауреат премії імені Катерини Білокур – Марфа Тимченко говорить сам за себе [9]. Із творчими наставниками спілкувалися легко й невимушено, гуртом відвідували виставки й постійно жартували.

Разом із викладачами виходили на натурні замальовки. Безцінні поради із Київських круч художниця пам'ятає до сьогодні. Молодих студентів вчили аналізувати натуру, розробляти композицію малюнку і лише потім дозволяти братися за фарби! Їх вчили мислити, відбирати найсуттєвіше, не полишати пошуку найдосконаліших форм. Аналіз рисунку і щоденні замальовки – основне правило, яке привили своїм студентам. Саме в той час Емма Романівна захопилась графікою. Темперамент молодій художниці, її композиційне й графічне мистецтво, засвоєні традиції наставників знаходили виписку у сотнях замальовок і ескізів протягом усього творчого шляху.

У 1959 році із майбутнім чоловіком, однокурсником Георгієм Левадським вперше побували на практиці в Ужгороді. Невелике містечко вразило європейською екзотикою. Співаючі цигани, винні підвали на вулиці Ольбрахта, мощені вузьенькі вулички – все це запало у душу назавжди. На останньому курсі відгуляли весілля. Молодий красень із Кам'янця-Подільського, який прекрасно грав на баяні, полонив душу не однієї дівчини. Але його вибір припав саме на Емму, з якою разом прожили понад 50 років!

Останній рік навчання у Києві запам'ятався не тільки весіллям. Молода Емма Романівна наполегливо бере уроки академічного вокалу (меццо-сопрано). Два роки занять на підготовчих курсах Київської консерваторії внесли певне сум'яття і поставили ще незрілу художницю перед складним вибором – спів чи малювання? [9] Але ні гарна арія Зібель із опери „Фауст”, ні вмовляння досвідченого викладача консерваторії не змогли переважити бажання малювати і творити. Тож вибір розподілу між Феодосією, Фрунзе і Ужгородом був не обтяжливим для молодого подружжя. Вони упевнено рушили підкорювати найзахідніше місто України.

Ось тут і почалася їхня спільна творчість. Виробничі майстерні художфонду, обласна картинна галерея, рекламний комбінат, дитяча школа мистецтв – етапи фахового зростання художниці. Поміж тим – активна громадська робота. Художниця дедалі більше займалася графікою. До художніх достоїнств графіки Емми

Левадської, без сумніву, можна віднести не лише високий рівень майстерності рисувальника, а й великий пізнавальний потенціал її автора. Студентське захоплення народним мистецтвом переросло у копітку працю, де основним стало вивчення орнаментів. Їй легко вдавалися трансформації у знаки й символи усього, що спостерігала довкола. Художниця максимально дистанціювалася від зовнішнього, поверхневого етнографізму, ідучи в аналізі до глибини архетипу і символу [7].

Молода авторка ілюстрацій до українських казок, численних плакатів зуміла знайти свій шлях, що дозволив їй уникнути долі стилізатора. Лаконізм композиційних рішень, філігранна обробка кожного штриха вдосконалювались із завидною швидкістю. Саме захоплення вивченням орнаментики й символів підштовхнули її згодом до занять витинанкою.

Спілкування із Миколою Теліженком та Василем Корчинським – провідними майстрами сучасної української витинанки на фестивалях прикладного мистецтва захопили художницю цим видом народної діяльності. Сучасні витинанки вже давно перестали бути просто орнаментально-декоративними прикрасами осель, хоч на Закарпатті цей вид народної творчості був мало поширеним. Підняти це мистецтво на вищий щабель – справа останніх десятиліть художниці. За роки, які Емма Романівна працювала у цьому виді декоративно-прикладного мистецтва, вона опанувала всі тонкощі паперової творчості. У прорізних декоративних композиціях забували багаторічні пошуки форм й композицій.

Роботи художниці вирізняє поліфонія символів. Серед улюблених – мотиви, що зустрічаємо у мистецтві Трипілля. Специфічні „живі” знаки, що для наших пращурів були інструментом пізнання природи, її освоєння і перетворення, у творчості Е. Левадської варіюються, доповнюються і перетворюються на якесь магічне дійство. Відбувається акт певної символізації, що отримує вже нове сучасне значення.

Поширеним у паперових композиціях Емми Левадської є мотив Дерева Життя – символічної тричленної моделі Світу у поєднанні із солярними знаками та зображеннями квітів, птахів й писанок. Концепція її пластичних рішень є квінтесенцією переосмислення української давньої традиції. Етнографізм тут вторинний. Первинною стає природно-чуттєва атмосфера, декоративізм самої поверхні композиції. Не випадково в орнаментальному вирішенні паперової графіки художниця спирається на рослинні форми. Півонії, хризантеми, листя папороті, вибагливий ритм стебельц колосків пшениці підказали авторові стилістичну мову її композицій. Піднімаючись на рівень асоціативного зв'язку з фольклором пані Еммі вдалося зберегти дух народної фантазії, даруючи глядачеві багатство народної міфопоетики.

Традиціями наївної оповідності, типової для народної картини, пояснюється жанр її багатьох витинанок. Художниця зображує не просто форми, а власне атмосферу неквапливих побутових сценок. Відгомін прадавніх ігрищ, сцен заклинання, зображення магічних масок, питомо язичницької традиції, відтворюють фантазмагорію дійства, передають атмосферу таїни, яку відчуваєш тільки у дитинстві.

Серед витинанок художниці абстрактні композиції складають лише незначну частину творчості. За природою творення символів у прикладному мис-

тецтві важлива роль належить уявленню – головній ознаці, що пов'язує новий образ із значенням першообразу. Бажання об'єднати традицію із сучасністю народжує в уяві мисткині нові „відображення” дійсності, що у порівнянні із „первісними” кодами пояснює абстрактний характер її нових зображень-знаків.

Проте витинанки не останнє захоплення Емми Романівни. Великий дар – вміння передати свої знання й творчі знахідки, художниця реалізувала як викладач Ужгородської дитячої школи мистецтв. Перші методичні розробки народжувалися спільно із чоловіком. Протягом багатьох років пані Емма користувалась його простими, але влучними порадами, демонструючи приклади об'ємної пластики, що конструювали на початках разом. Вона пишалася, що понад 30 її вихованців обрали за фах її величність Мистецтво.

Бажання зацікавити дітей традиціями закарпатської народної творчості, що не входили до типових навчальних програм, спонукали художницю до організації експериментальної студії із символічною назвою – Малий Лувер [2]. Емма Романівна розробила методичні завдання так, аби максимально задіяти творче начало у дітей, не обмежуючи їхні здібності традиційними методами і вимогами. Так, за 13 років студії відкрили свої таланти понад сотні дітей.

Висновки. Останні роки життя „невгамовна” Емма Романівна була постійним учасником пленерів, які відвідувала разом із колегами зі Співки незалежних художників, ініціатором і членом якої була із 1990 року, а з 2002 ще й Національної спілки народних майстрів України [8; 9]. Заняття живописом вважала своїм хобі, адже ще зі студентських часів зрозуміла, що у цьому виді образотворчого мистецтва важлива глибина розкриття змісту і форми. Стимул створити не просто етюд, а картину стимулював художницю до нових пошуків, де воєвожіння кольором є великим привілеєм для митця.

Із болем переживала зміни, які останні роки відбуваються у прикладному мистецтві. Наслідування і епігонство дедалі більше витісняє той справжній народний імпульс, яким живилася творчість старих майстрів – Івана Бендика, Михайла Галаса, Василя Сочки. На думку Емми Романівни, сьогодні слід по-новому подивитися на традиції, трансформуючи їх за законами ритму нашого часу. Тільки так можливо зберегти коріння давньої української культури і зацікавити нею сучасного глядача.

Спостерігаючи за Еммою Левадською на порозі віку, коли набувши мудрості, художниця творила як молода, пригадуються слова Сковороди: „Слава тобі, Господи, що ти зробив складне – непотрібним, а потрібне – нескладним”. Із любов'ю в серці і пензлем у руці вона щодня вила нитку життя, торуючи свій шлях до власних вершин у Мистецтві.

Список використаних джерел:

1. Концепція сучасної мистецької школи. Початкова мистецька освіта: традиції та підґрунтя. Наказ Міністерства культури України від 20 грудня 2017 року № 1433. URL: <https://arts.gov.ua/wp-content/uploads/2021/09/konczepczyia-suchasnoyi-m>

2. Мишанич В. Емма Левадська: „Найбільше задоволення від роботи я мала, працюючи з дітьми”. Ужгород. 2012. 3 листоп. С. 12. URL: <https://bit.ly/33uEdHB>.
3. Зубач В. Емма Романівна і її творча рать. Фест. 2013. 25-31 січ. С. 14.
4. Зубач В. Чи ж однієї медалі двома сторонами є реалізм і авангард. Трибуна. 2014. 5 груд. С. 4.
5. Творча Емма Левадська: про „Малий Лувр”, вихованців та образотворче мистецтво. Старий Унгвар. 2016. № 2. С. 3.
6. Георгій та Емма Левадські. Карпатська кантилена: каталог ретроспект. виставки творів. Живопис. Графіка / Закарпат. обл. держ. адмін.; Упр. культури Закарпат. ОДА; Об'єднання проф. художн. Закарпаття; вступ. ст. Л. Біксей. Ужгород: Ужгород. міська друкарня, 2008. 63 с.
7. Левадська, Емма Романівна. Карпатський гомін: графіка, витинанки, аплікація, писанки, лоповки / Упр. культури Закарпат. облдержадмін., Закарпат. обл. осередок Нац. спілки майстрів нар. мистец. України, Об-ня проф. художників Закарпаття. Ужгород: Вид-во Олександри Гаркуші, 2013. 47 с. : іл.
8. Левадська Емма Романівна. Енциклопедія сучасної України. URL: https://esu.com.ua/search_articles.php?id=53645
9. Інтерв'ю з Еммою Левадською. Особистий архів Оксани Гаврош. Аудіозапис. 2013.

References:

1. Kontseptsiia suchasnoi mystetskoï shkoly. Pochatkova mystetska osvita: tradytsii ta pidgruntia. Nakaz Ministerstva kultury Ukrainy vid 20 hrudnia 2017 roku № 1433. URL: <https://arts.gov.ua/wp-content/uploads/2021/09/konczepczyia-suchasnoyi-m>
2. Myshanych V. Emma Levadska: „Naibilshe zadovolennia vid roboty ya mala, pratsiuiuchy z ditmy”. Uzhhorod. 2012. 3 lystop. S. 12. URL: <https://bit.ly/33uEdHB>.
3. Zubach V. Emma Romanivna i yii tvorcha rat. Fest. 2013. 25-31 sich. S. 14.
4. Zubach V. Chy zh odniiei medali dvoma storonamy ye realizm i avanhard. Trybuna. 2014. 5 hrud. S. 4.
5. Tvorchha Emma Levadska: pro „Malyi Luver”, vykhovantsiv ta obrazotvorche mystetstvo. Staryi Unhvar. 2016. № 2. S. 3.
6. Heorhii ta Emma Levadski. Karpatska kantylena: kataloh retrospekt. vystavky tvoriv. Zhyvopys. Hrafika / Zakarpat. obl. derzh. admin.; Upr. kultury Zakarpat. ODA; Obiednannia prof. khudozhn. Zakarpattia; vstup. st. L. Biksei. Uzhhorod: Uzhhorod. miska drukarnia, 2008. 63 s.
7. Levadska Emma Romanivna. Karpatskyi homin: hrafika, vytynanky, aplikatsiia, pysanky, lopovky / Upr. kultury Zakarpat. obl. derzhadmin., Zakarpat. obl. Oseredok Nats. spilky maistriv nar. mystets. Ukrainy, Ob-nia prof. khudozhnykiv Zakarpattia. Uzhhorod: Vyd-vo Oleksandry Harkushi, 2013. 47 s.: il.
8. Levadska Emma Romanivna. Entsyklopediia suchasnoi Ukrainy. URL: https://esu.com.ua/search_articles.php?id=53645

9. *Interviu z Emmoiu Levadskoiu. Osobystyi arkhiv Oksany Havrosh. Audiozapys. 2013.*

Abstract. *The article attempts to analyze the creative biography, formation and development of the artistic and pedagogical activity of Emma Levadska. Over 30 years of the artist's life was devoted to the education of young, future artists at the Uzhgorod Art School. Among the special personal features of a talented pedagogue are an active public position, support for education and active creative development of students.*

Keywords: *Emma Levadska, primary art education, art, creativity.*

Стаття надійшла до редакції 29.03.2023 р.

Стаття прийнята до друку 02.04.2023 р.